

„Az előadóművészeknek másra van szükségük, mint az alkotóknak”

Dr. Gyimesi László az EJI átalakulásáról, a csökkenő támogatási összegekről



Az előadóművészi jogokat a kilenc hazai szerzői jogvédő szervezet közül az EJI, azaz az Előadóművészi Jogvédő Iroda képviseli. A több mint másfél évtizede életre hívott szervezet működése és elosztható forrásai egy tavalyi törvénymódosítás miatt azonban ettől az esztendőől kezdve jelentősen megváltoznak. A különböző szervezeti átalakulásról, a módosítás egyéb hatásairól dr. Gyimesi László, az EJI elnöke beszélt, aki felvázolta a jogdíj hazai történetét is. Emellett beszámolt arról, eddig mi mindenre fordították az így befolyó összegeket, s hogy ettől az évtől kezdve milyen kiadásokra nem jut majd pénz.

I Kettős szerepkörben van, hiszen ezekről a gondokról, mint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének főtájkára és a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke beszél...

– Így igaz, már csak azért is, mert a szakszervezet és a jogvédő iroda között szoros a kapcsolat, hiszen az EJI a szakszervezetten belül született, annak belső szervezeti része. Nem véletlen az sem, hogy ez a tevékenység a szakszervezetten belül alakult ki, hiszen a szervezet harcának eredményeképpen kapnak ma már jogdíjat az előadók, a zenészek, a táncosok, az artisták, a színészek. Ők a művészet klasszikus munkásai, akik valami-

lyen instrukciók alapján végzik el azt a feladatot, amelyet a szerződésük kimond. Sokáig egyébként ez nem jelentett gondot, hiszen csak az élő előadás létezett, amelyért megkapták a fizetésüket. A foglalkoztatási problémák akkor kezdődtek, amikor a technika már tömeges hozzáférést biztosított az előadásokhoz. Számos sokk érte emiatt a zenészeket. A XX. század elején nem létezett más, mint élő zene, majd megjelent a rádió, de sokáig az adók is csak élő zenét sugároztak. Akkor kezdődött az előadóművészi jogok feszegetése, amikor az előadásokat hanglemezen rögzítették, és ezeket a felvételeket elkezdték lejátszani a rádiókban. Így hamar kiderült, mindezzel pótolni lehet az élő muzsikát, ezért a zenészek munkalehetősége is csökkent. S bár megjelent a hangos film, újabb lehetőségeket teremtve, ezzel a mozizongoristák maradtak kenyér nélkül... Miközben az élőzenés pozíciók gyengültek, a technikai sokszorosítás egyre nagyobb méreteket öltött. Ezt azonban a jog csak lassan-lassan ismerte el, és érte utol.

I Először 1961-ben, a Római egyezményben fogadták el az előadóművészek különböző jogait.

– Ezt az egyezményt némi késéssel, 1997-ben hirdettük ki Magyarországon miközben 1995-ben megszületett a WIPO Egyezmény az előadásokról és hangfelvételekről, ami még szélesítette az előadók jogait. Szerencsére azonban törvény nélkül is lehetett jogokat biztosítani, és ez fontos célkitűzése volt az előadóművészeket képviselő szakszervezetnek. Egyébként 1982-ben, harmadik országként a világon, hazánkban is szerzői jogi rendelet ismerte el az előadóművészeknek az üres hordozókhoz kapcsolódó jogait. Ebben az időben csak magnókazetta létezett, de ez olyan tömegben volt jelen a világon, hogy komoly konkurenciáját képezte a bakelit lemezeknek. Majd jött a videokazetta, s ma már felsorolni is nehéz a különböző, rögzítésre alkalmas eszközöket. 1982-ben a jogszabály alapján a szakszervezet kapta meg azt a feladatot, hogy az üres hordozókra befolyó pénzt ossza szét a művészek között. A szervezetnek kellett kezelnie is az összeget, hiszen jogszabály mondta ki: csak közösségi,

szociális és kulturális célokra lehet ezt a pénzt fordítani. Ennek szellemében kialakult egy rendszer, ami a kilencvenes évek közepéig, amíg ez a jogszabály élt, evidens volt. Ez létrehozott egy működő modellt, amely az előadóművészek számára új támogatási csatornát nyitott meg. Lehetett ebből a keretből segíteni a szakmai utazásokat, programokat, rendezvényeket, fesztiválokat, versenyeket, a fiatal művészek pályakezdését, s emellett jutott vissza nem térítendő pénz iskolák működtetésére, zeneoktatásra. Ráadásul ez az összeg évről évre növekedett, így komoly segítséget jelentett szociális téren, az egyéni segélyezésben is. Akadt még a rendszernek egy specialitása is, amelyet maguk a művészek találtak ki. Mivel a könnyű műfaj előadóművészeinek a 80-as években nem volt állandó munkahelye, ezért nem tudtak hitelhez jutni. Ez a helyzet alakította ki a hangszer-, és lakásvásárlásra nyújtott kamatmentes kölcsönrendszert, amely az évek múlásával szélesebb előadóművész köröknek is segíteni tudott. Nagyon sokrétű és rendkívül hasznos rendszer volt ez, ami rengeteg előadónak nyújtott segítséget. Az utóbbi években jelentős összeg jutott valóban jó célokra. Ez az időszak – úgy tűnik – napjainkban már a múlt részét képezi csupán.

I Mikor született meg mindebből az EJI, azaz az Előadóművészi Jogvédő Iroda?

– A kezdetektől fogva önálló belső részlegként működött, csak nem önálló jogi személyiséggel. Indulásakor nem volt olyan jelentős a feladata, de nyilván a mi munkánkban is köszönhetően egyre nőtt a jogdíj, így a kilencvenes évek közepén, amikor már jogszabály is előírta, szükség lett egy önálló szervezetre. A jogdíjnak a felosztása a kezdetektől fogva elkülönült a szakszervezet klasszikus testületeitől. Bár formálisan az elnökségek döntöttek a pénzről, valójában előadó-művészi jogdíjbizottságok jöttek létre, amelyeket kizárólag előadóművészek alkottak, s ők mondták ki a szervezet céljairól, illetve a beérkezett kérelmekről, pályázatokról a végső szót.

I Tavaly azonban módosították az erre vonatkozó törvényt...

– Az új szabályozás nálunk többféle, alapvető változást indított el. Az „egyszerűbb” része az, hogy május 1-ig ad időt a szervezet átalakítására. Az új egyesület természetes személy tagokból áll, ezt tavaly decemberben meg is alakítottuk, a neve Előadóművészi Jogvédő Egyesület. Az alapítók mellett napjainkig közel hatszáz előadóművész jelezte részvételi szándékát az egyesületben. Az új szabályok között azért van ott az egyéni tagság szükségessége, mert a törvény teljesen uniformizálja a közös jogkezelő szervezeteket. Teljesen egyszerű modellt állít fel, megjegyezve azt, hogy ennél sokszínűbb az itthoni helyzet. Nálunk, az EJI-nél a jogosultak száma hatezer körül van, és az alapítók mellett napjainkig közel hatszáz előadóművész jelezte részvételi szándékát az egyesületben. Véleményem szerint túlságosan merev szabályozás született, amely az egyesületi autonómiát sok tekintetben korlátozhatja. Ettől csak nehezebb a működés. Hozzá kell tennem azt is, hogy a sajtóban a módosítást megelőzően több olyan megnyilvánulás hangzott el, amelyből azt lehetett kiolvasni, rendkívül komoly aggályok vannak a közös jogkezelők működésével, átláthatóságával kapcsolatban. Ezért a szabályozás nem a bizalom jegyében született... Nem a jogosult előadóművészek jogait, érdekeit képviselő egyesületnek láttattak bennünket, hanem egy folyamatosan vizsgálendő, már-már „gyanús” szervezetnek.

■ A szabályozás ráadásul megsabja azt is, hogy az Önökhöz befolyó pénzből mire és mennyit költöttek.

– Nagyon rövid pórázon van tartva a szervezet az állam részéről, de ez nem nagy baj, ha ez nem párosul előítéletekkel. Abban bízom, hogy a felügyelettel, a Szellemi Termékek Nemzeti Hivatalával jó együttműködést tudunk kialakítani, ehhez akadtak már korábban biztató előjelek. Az előadóművészek részéről – a mi tapasztalatunk és a jelzett érdeklődés alapján is vélhetjük – bizalom és támogatás veszi körül az általunk végzett tevékenységet, miattuk látjuk el a feladatot, s nem kinevezéses ejtőernyősként. A többi állami szervezettel való együttműködés sem látszik túlságosan nehéznek, hiszen a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal stratégiai együttműködő partnerek vagyunk, erről megállapodást írtunk alá tavaly. Többek között ezzel köteleességet vállalunk a jogalkotásban való részvételben. Azt gondolom, hogyha ilyen szinten komolyan veszi a területért felelős miniszter az együttműködést, nincs okunk arra, hogy kételkedjünk az együttműködési szándékban. Minden kö-

zös jogkezelő szervezetnek ún. Támogatási politikát kell készítenie, hogy a szervezet milyen elvek szerint, milyen kulturális, szakmai, szociális stb. célokra kíván a jogdíjából befolyó összegből fordítani. Ennek a felső határa a jogdíjak 10%-a. Ezt a politikát a NEFMI minisztere véleménye ismeretében a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnöke javaslata alapján – amelyhez szükséges a Nemzeti Kulturális Alap elnökével történő megegyezés is – jóvá kell hagyatnunk a Közigazgatási és Igazságügyi miniszterrel. Megtisztelő, hogy ilyen magas állami szinten döntenek az egyébként magánvagyon körébe tartozó jogdíjak felhasználási céljairól, viszont talán attól joggal tartani lehet, hogy a jóváhagyási eljárás kicsit le tudja lassítani folyamatokat.

■ Az elosztásban ráadásul előjön még egy szerezplő, a Nemzeti Kulturális Alap.

– Igen, hiszen a 10%-nak a 70%-át át kell adni az NKA-nak, előtte azonban meg kell vele állapodnunk a pénz felhasználásnak sorsáról. Van persze még néhány kérdés ezzel kapcsolatban, de mivel a kilenc jogkezelő közös javaslatot tett, talán meg tudunk állapodni az NKA-val. Ettől függetlenül személyes tapasztalat alapján azonban aggályosnak látom, hogy a finanszírozás egycsatornássá válik, hiszen az eddig nálunk megjelenő pénz most bekerül az NKA-s nagy kalapba. Ismerem a saját rendszerünk előnyeit és hátrányait, s a kettőt nem lehet összehasonlítani. Az NKA nem túl rugalmas, a pályázatokkal a célok tekintetében uniformizáló jellegű pályázattási rendszer. Az EJI eddig működött, és immár megszűnt rendszere pedig ennek éppen az ellenkezője volt, ahol még formanyomtatvány is csak a szociális támogatásoknál volt kötelező a kérelmező számára. A jogosultakra bízunk, mit kérnek, a jogdíjbizottság pedig eldöntötte, mit tart támogatandónak, illetve milyen kiegészítéseket, hiánypótlásokat kér még a pályázótól. Természetesen mindkettő rendszernek van létjogosultsága. A továbbiak már természetesen hasonlóak voltak az NKA adminisztrációhoz: szerződések és elszámolások, szakmai beszámolók alapozták meg a támogatások célszerű felhasználását.

■ Milyen összegekről beszélünk?

– Az EJI honlapjáról is kiderül, hogy 2010-ben nagyságrendileg 1,5 milliárd forint volt az összes jogdíjbevétele, s ebből kb. 800 milliót kulturális, közösségi, szociális és szakmai egyéb célokra fordítottunk. 2012-ben sajnos eleve alacsonyabb jogdíjbevételekre, kb. 1,3 milliárd forintra számíthatunk. Ennek a ke-

zelési költségekkel csökkentett 10%-a használható fel ezekre a célokra, ami kb. 100–110 millió Ft összesen, s ennek hetven százaléka kerül az NKA-hoz, és kb. 70–75 millió megy kultúrára, a korábbi kb. 500–550 millió forinttal szemben... Arról nem is beszélve, hogy miközben egyre többen fordulnak hozzánk, a szociális segélyre fordítható összeg is töredékére csökken. Az előadóművészek számára fontosabb, hogy egy pályakezdő elutazzon egy versenyre, egy együttes részt vehessen egy fesztiválon, létrejöjjenek előadások, ahol az előadóművészek fellépéshez és egyben jövedelemhez is juthatnak. Fontos az, például hogy fenntartsunk egy könnyűzenei utánpótlást képző iskolát, ahol olyan gitárost is nevelünk, aki e forrás támogatásával tud csak elutazni a Montreux-i Jazz Fesztiválra, és azt – a hazai média sajnálatos negligálása mellett – világraszóló teljesítményként megnyeri. Az előadóművészek pályafutása egészen más jellegű és gyakran időtartamú, azért a támogatásokban is másra van szükségük, mint az alkotóknak.

■ Kérdés, hogy mi lesz azzal a 650 millió forinttal, ami így megmarad...

– Nem veszi el az állam, hiszen továbbra is jogdíjként kell felhasználni. Nálunk a zenei jogdíjak tekintetében a rádiós-televíziós játszási lista az irányadó. Ebben meghatározóak az országos kereskedelmi rádiók és televíziók. A lejátszások alapján általában 300–350 millió forintot osztottunk fel. Ezt az összeget kell az említett „maradvány” összeggel, vagy annak valamilyen arányú részével bővíteni, de azt is meg kell nézni, hogy ezt az összeget kik kapják. Bizony, egyre növekvő mértékben a külföldi jogosultak. A kereskedelmi rádiók e téren a meghatározók, s az utolsó felosztásban 60% körül van a külföldi jogosultak aránya. Még akkor is, amikor a médiatörvény szabályozza a zenei sugárzás kvótáját, 65% garantáltan az övék lesz. Ennek a módosításnak a nyertesei azok a külföldi, a kereskedelmi médiában – nyilván üzleti megfontolásból is – sokat játszott sztárok, akiknek a többsége valószínűleg azt sem tudja, hol van Magyarország... Ami számunkra értékes és fontos volt, a több mint nyolcszáz kulturális programra, eseményre, támogatásra, utazási hozzájárulásra, vagy a több mint ötezer segélyezettre, és zeneoktatásra ez a pénz már nem fordítható. Vajon biztosan helyes az, hogy a világ zeneipari produktumainak kell olyan összegeket odaadni, amit egyébként nem is követeltek rajtunk? Azonban e kérdés már nem esedékes, hiszen a jogi döntés megszületett.

R.ZS.